Un estudi sobre topònims revela la presència dels templers a Cabanes fa més de vuit-cents anys

Els investigadors Antònia Gimbernat i Xavier Serra documenten una venda de terres i molins dels templers a les monges de Cadins l'any 1263, una descoberta recollida al llibre Cabanes, els nostres noms, que recupera la memòria històrica del municipi i que es va presentar recentment

Quan la investigadora Antònia Gimbernat i l'enginyer agrícola Xavier Serra van iniciar l'estudi dels topònims del seu poble, Cabanes, no s'haurien imaginat mai la feinada que se'ls venia a sobre, però tampoc que serien capaços de desenterrar un fet que devia marcar la història local i que havia quedat oblidat, sense presència en cap llibre: la confirmació de la presència de l'orde dels templers a Cabanes. Una descoberta que ara veu la llum en un ampli volum de quatre-centes pàgines, Cabanes, els nostres noms, un llibre que clarifica dubtes i refà dades històriques a partir dels noms que identifiquen fets històrics, paisatges o cultius. El volum, que inclou fotografies actuals en color d'alguns paratges, plànols i documents, es va presentar divendres passat a la sala El Sindicat i ha estat publicat gràcies al suport econòmic de l'Ajuntament de Cabanes i de la Generalitat. Durant l'acte, molt concorregut, es va proposar un joc de preguntes sobre diferents llocs del poble i els seus respectius topònims, i el públic havia de respondre, papereta en mà, si els coneixia o no. Les respostes van posar en evidència l'encert del llibre.

El públic assistent, molt nombrós, va participar activament del joc. / Eduard Martí

Antònia Gimbernat explica que feia anys que un dubte la rondava des de l'aparició de la tesi doctoral de l'historiador Josep Maria Gironella, dedicada als molins empordanesos baixmedievals. Un d'aquests era el molí de la Caballeria o de la Milícia, de Cabanes, propietat de Sant Feliu de Cadins, un monestir femení de l'orde del Cister situat als afores del poble i del qual ara només es conserva l'església. "Sempre m'havia sobtat que unes monges tinguessin un molí que es digués de la Milícia, no tenia cap sentit per mi", reconeix Gimbernat. Al poble, a més, també hi ha documentat el Puig de la Caballeria. Quan va iniciar el treball de toponímia amb Xavier Serra, es van adonar que a Castelló d'Empúries i a Peralada també existia un Puig de la Caballeria, "que era on hi havia una comanda templera". Això els va fer sospitar i van iniciar una recerca, primer amb llibres sobre l'orde dels templers a l'Empordà, amb resultats negatius. Però l'abril passat, consultant l'Ofici d'Hipoteques, Gimbernat va trobar un document del 1263 que "esmenta que l'any 1263 els templers venen a les monges de Cadins un cortal que tenien a Cabanes amb terres, molins...". Així que no només justifica el nom del molí, sinó que posa en evidència la presència de l'orde al poble. De fet, diu Gimbernat, un altre topònim, Maçons, també els condueix a la mateixa conclusió i evidencia que "el topònim et fa descobrir històries que ja ningú sap i que, en aquest cas, tenen més de vuit-cents anys i ningú recorda". A més, un altre problema afegit és que "molts documents no s'han conservat". Localitzar-ne un, com aquest, no només és una alegria, doncs, sinó que també "t'expliquen uns fets que no sabies de la història del poble" i ajuden a anar completant el trencaclosques.

Cabanes, els nostres noms neix fruit de molt temps de dedicació i repassa tots els topònims de camins, recs, paratges, camps, carrers, masos i edificis històrics, com el Corral del Comte o el mas Gitano, que hi ha dins del terme municipal. N'han quedat fora els motius de les cases perquè incloure'ls hauria suposat ampliar molt el volum, ja prou extens. "La nostra idea era recuperar alguns topònims desapareguts i ho hem fet, molts no els havia sentit mai, i preservar els que hi ha ara", explica Gimbernat, tot alertant, però, que "la gent els empra menys". No és el cas dels pocs pagesos que encara queden i que han estat una font molt fiable de consulta. La dificultat rau, diu la investigadora, en el fet que, avui dia, "hi ha camps que s'han agrupat i queden pocs pagesos, cosa que farà que, en quatre dies, tota la riquesa que hi havia de noms desapareixerà". Això no és un mal menor perquè, com recorda Gimbernat, "la toponímia ens explica moltes coses de com era el terme abans".

Gimbernat i Serra han perdut el compte del nombre de topònims recollits, que es presenten en ordre alfabètic i que daten des de l'any 1000, el més antic, fins a l'actualitat. Alguns dels més reculats encara s'han mantingut, com els Aspres, que apareix en un document del 1200. De cadascun han elaborat una fitxa que inclou la situació, la història, el document on apareix i, fins i tot, alguna "xafarderia" vinculada. Molts topònims del llibre estan vinculats amb l'aigua, la vegetació, els recs o els molins, però també amb els cultius o els fets històrics que rememoren com era antigament Cabanes. Per exemple, Antònia Gimbernat recorda un espai a l'entrada del poble que anomenen les Passeres perquè antigament hi havia una colla de recs i unes passeres que facilitaven el pas d'un cantó a l'altre. Avui dia ni es pot imaginar perquè tot està canalitzat. O existeixen uns camps d'en Malla. Amb la recerca han trobat que aquest tal Malla era "un senyor del castell de Vilarnadal de l'edat mitjana que tenia terres a Cabanes i encara ara es conserva el seu nom". També a Cabanes conserven parcialment el camí de Cartellà, que anava de Vilarnadal fins a Cadins i Vilabertran.

Notícies relacionades i més

Per dur a terme el llibre ha calgut una recerca a fons. D'entrada, rescatar mapes antics de l'Institut Cartogràfic i després consultar un munt de documentació de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, com ara el cadastre de Cabanes del 1777 o el Llibre de notes de la Universitat de Cabanes (1709-1783). També ha estat essencial l'important fons Can Carreras, dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, així com la possibilitat d'accedir a documents que encara conserva la família. També han tirat de noms que ja coneixien per via familiar o havien escoltat de petits i de les informacions facilitades per pagesos del poble sobre camins o paratges. "En aquells temps cada camp tenia un nom i alguns el compartien, com el camp de la Font", comenta Gimbernat. Alguns masos que han referenciat i que van ser importants estan del tot desapareguts "o formen part de l'heretat d'un altre mas" i els han redescobert a partir dels documents.

Subscriu-te per seguir llegint

Font de l'article: https://www.emporda.info/cultura/2026/11/26/estudi-toponims-revela-presencia-dels-templers-cabanes-fa-mes-vuit-cents-anys-136613474.html